

Een merkwaardige vorm van *Hieracium pilosella* L. gevonden bij Winterswijk

door

TH. W. J. GADELLA en E. KLIPHUIS
(Instituut voor Systematische Plantkunde, Utrecht)

In een vorig artikel (GADELLA & KLIPHUIS, 1968) werd een overzicht gegeven van de verschillende cytologische rassen van *Hieracium pilosella* L. en het voorkomen van *Hieracium peleterianum* Mér. op het eiland Terschelling. In het Rijksherbarium te Leiden werd de gehele, in Nederland verzamelde, collectie van *H. pilosella* onderzocht op het eventueel voorkomen van *H. peleterianum*, doch zonder resultaat. Evenmin werd in de door Prof. Dr. Ir. J. L. van Soest aangelegde *Hieracium*-collectie een inheems exemplaar van *H. peleterianum* Mér. aangetroffen. De soort heeft in Nederland zonder enige twijfel een zeer beperkte verspreiding. Verhoudingsgewijs is er betrekkelijk weinig materiaal afkomstig van de Waddeneilanden in het Rijksherbarium aanwezig.

De heer J. Duvigneaud (Marchienne-au-Pont, België) was zo vriendelijk ons een overdruk te sturen van een artikel getiteld: „*Hieracium peleterianum* en Belgique” (DUVIGNEAUD & LAWALRÉE, 1962). Uit dit artikel blijkt dat *H. peleterianum* Mér. van twee vindplaatsen in België bekend is en wel van Gochenée, rechter oever van de Hermeton, district Calcaire Mosan en van Ciergnon, rechter oever van de Lesse,

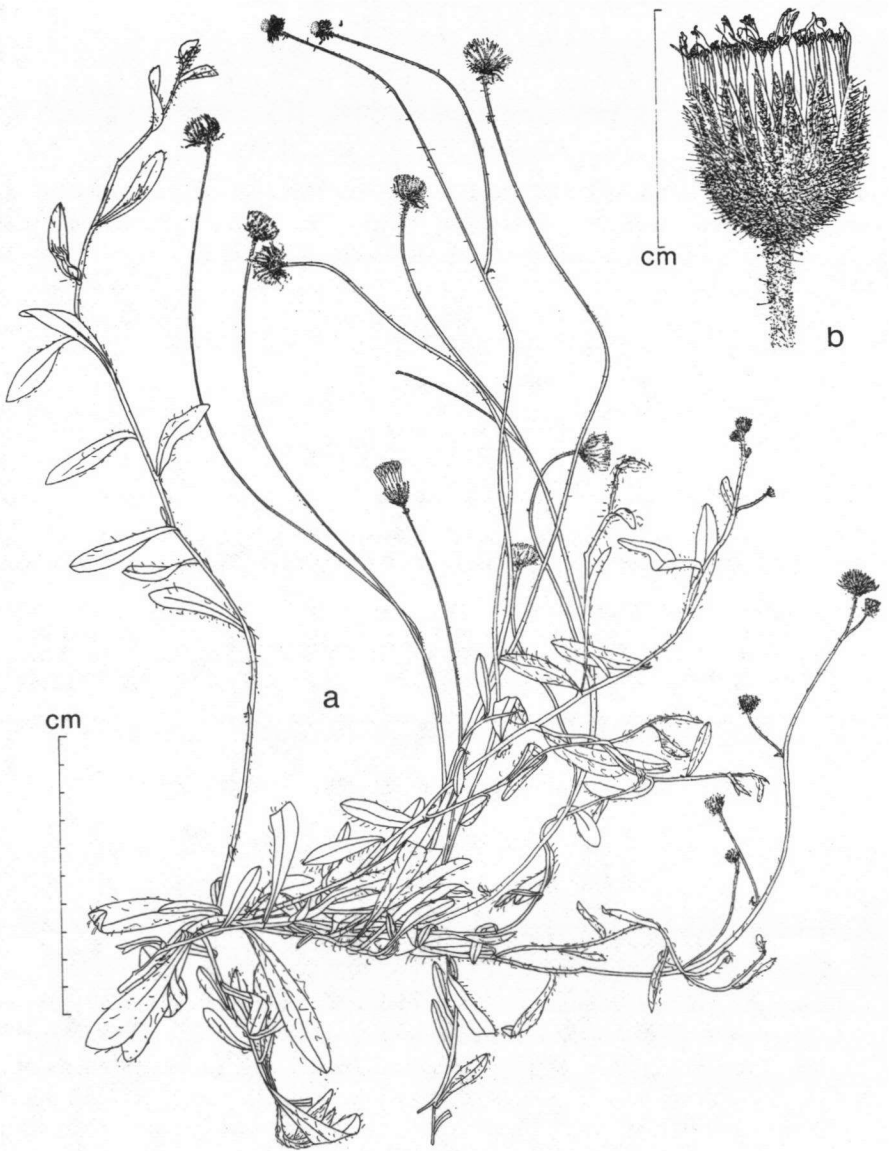

Fig. 1. *Hieracium pilosella* L. subsp. *subvirescens* N.P. a: habitus; b: hoofdje.

eveneens district Calcaire Mosan. Beide vindplaatsen in Zuid-België sluiten vrij nauw aan bij het zuidelijk deel van het verspreidingsgebied van *H. peleterianum* zoals dat door ZAHN (1923) werd aangegeven. Ze vullen het „hiaat” tussen het noordelijk en zuidelijk deel van het areaal van deze soort echter niet op. De verspreiding op Terschelling blijft daarom opmerkelijk.

Door mejuffrouw P. Smit werd bij de „Italiaanse Meertjes” bij Winterswijk een aantal planten van *Hieracium pilosella* verzameld. Van de vier planten bleken er twee

te behoren tot het seksuele tetraploïde type ($2n=36$), terwijl twee planten pentaploïde waren ($2n=45$). Na een jaar kweken in de proeftuin kwam het verschil in vorm tussen de tetraploïde en pentaploïde planten goed tot uiting. Terwijl de tetraploïde meer de habitus hadden overeenkomend met *H. pilosella* zoals die in ons vorig artikel op p. 24 werd afgebeeld, onderscheidde de pentaploïde planten zich door een vertakte bloeiwijze (fig. 1). Aanvankelijk dachten we aan een hybride tussen *H. pilosella* en een soort met vertakte bloeiwijze, maar Prof. van Soest was van mening dat het onderhavige exemplaar zeer sterk leek op *H. pilosella* L. subsp. *subvirescens* N.P. Determinatie van het materiaal met behulp van de Excursionsflora von Deutschland IV (ROTHMALER, 1963) bevestigde de opvatting van Prof. van Soest volkomen. De voornaamste kenmerken van deze ondersoort zijn: a) bladen aan de onderkant met weinig sterharen, waardoor de onderzijde min of meer groen is; b) bloeiwijze dikwijls vertakt; c) involucrum groen gerand en zwart behaard; d) involucrum maximaal 1 cm lang. Door de eerste twee kenmerken is de ondersoort *subvirescens* vaak goed te herkennen. Deze subspecies komt volgens VAN SOEST (1927) door heel Nederland verspreid voor (opgaven van het Fluviaal, Drents, Gelders en Sub-centreuroop district). ZAHN (1923) vermeldt het voorkomen tot 2000 meter, vooral in vochtig grazig gebied, door heel Europa van Frankrijk tot Rusland.

De andere pentaploïde planten, die tot dusverre in Nederland zijn aangetroffen — afkomstig van Terschelling en de Hondsbossche Zeewering — hebben met de planten uit Winterswijk gemeen dat de bloeiwijze vertakt kan zijn, doch nimmer in zo extreme mate. Deze waarneming stemt overeen met die van TURESSON & TURESSON (1960) in Zweden. Ook daar hebben de pentaploïden vaak vertakte bloeiwijzen.

Bij de planten afkomstig uit Winterswijk is de onderzijde der bladeren duidelijk groen, hoewel er enkele sterharen aanwezig zijn. Na doorkweken in de proeftuin blijft dit kenmerk bewaard.

De planten afkomstig van Terschelling en de Hondsbossche Zeewering verschillen hiermee door hun sterk grijze bladonderzijde, veroorzaakt door zeer sterke sterhaar-behaving.

De pentaploïde planten uit Winterswijk zijn duidelijk te onderscheiden van andere vormen van *H. pilosella*, terwijl ook het chromosoomaantal verschillend is. Hoogstwaarschijnlijk zijn de planten apomictisch — hetgeen nog experimenteel moet worden bewezen, maar op grond van het chromosoomaantal zeer aannemelijk is — zodat zij ook reproductief gescheiden blijven van de overige seksuele vormen van *H. pilosella*.

Dankbetuiging

De auteurs willen hun dank betuigen aan Mej. Drs. P. Smit voor het verzamelen van het materiaal en aan de heer H. Rypkema voor de door hem vervaardigde tekeningen.

Dit onderzoek werd verricht in het Instituut voor Systematische Plantkunde, Lange Nieuwstraat 106, Utrecht. Directeur Prof. Dr. J. Lanjouw.

Literatuur

- DUVIGNEAUD, J. & A. LAWALRÉE, 1962. Hieracium peleterianum en Belgique. Bull. Soc. Roy. Bot. Belg. 94, p. 85—90.
- GADELLA, TH. W. J. & E. KLIPHUIS, 1968. Enige opmerkingen over Hieracium pilosella L. in Nederland. Gorteria 4 (2), p. 17—26.
- ROTHMALER, W., 1963. Excursionsflora von Deutschland IV, p. 450—455.

- SOEST, J. L. VAN, 1927. Het geslacht *Hieracium* in Nederland III. Nederl. Kruidk. Arch. 37, p. 171—222.
- TURESSON, G. & B. TURESSON, 1960. Experimental studies in *Hieracium pilosella* L. I. Hereditas 46, p. 717—736.
- ZAHN, K. H., 1923. *Hieracium*. Das Pflanzenreich IV, 280.
- , 1928—'29, in Hegi, Illustrierte Flora von Mittel-Europa VI, 2, p. 1109—1202.

Summary

The authors mention the pentaploid ($2n = 45$) *Hieracium pilosella* subsp. *subvirescens* N.P., found near Winterswijk (prov. Gelderland).